

Trafficking in human beings contradicts the humanistic and democratic principles of modern civilization, among which the protection of fundamental individual rights and freedoms enshrined in the Declaration of Human Rights of 1948, the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of 1950, and international covenants on civil and political 1966. Therefore, it is necessary to develop a comprehensive mechanism, conceptual framework for combating trafficking in human beings by involving all relevant actors (civil servants, non-governmental and international organizations), the study of which is devoted to the article.

Key words: *human trafficking, types and forms of human exploitation, internal and external factors, labor and sexual exploitation.*

УДК 373.3.091.2:159.955.4]:159.955-021.412.1

Світлана Парфілова

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
ORCID ID 0000-0002-9582-4306

Катерина Керезора

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
ORCID ID 0000-0002-7388-1406
DOI 10.24139/2312-5993/2021.07/193-204

ОРГАНІЗАЦІЯ РЕФЛЕКСИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ВИКОРИСТАННЯМ СТРАТЕГІЙ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

У статті розкрито сутність, види та функції рефлексії. Обґрунтовано значення рефлексивної діяльності для розвитку вміння учнів здійснювати самоаналіз і об'єктивно оцінювати власні знання. Розглянуто низку педагогічних стратегій, що сприяють глибшому осмисленню навчального матеріалу і є необхідною умовою реалізації рефлексивної діяльності у сучасній початковій школі. Методологічну основу становлять теорії самоаналізу і розвитку особистості. Проведена дослідна робота засвідчила, що рефлексивна діяльність дозволяє формувати комунікативну компетентність молодших школярів, розвиває вміння здійснювати самостереження та самопізнання, ефективно впливає на осмислення особистісного зростання учнів.

Ключові слова: *рефлексивна діяльність, молодші школярі, самоаналіз, самовизначення, критичне мислення, стратегія, розвиток, особистість.*

Постановка проблеми. Проблема особистісної рефлексії є однією з центральних у наукових дослідженнях. На сьогодні в психології і суміжних з нею галузях існують різні підходи щодо характеристики специфіки, типології, функцій та розуміння феномена рефлексії в цілому. Із впровадженням Концепції «Нова українська школа» свого поширення набрало формувальне оцінювання, яке базується на самоусвідомленні себе як суб'єкта учіння, здобувача освіти. Елементом формувального оцінювання є рефлексія, що доводить її значення, як однієї зі складових, в організації освітнього процесу початкової школи.

Аналіз актуальних досліджень. Рефлексивна діяльність виступає як процес осмислення особистісних змістів, який призводить до їх

поступальних змін і породжує новоутворення особистості. Поняття «особистісна рефлексія» у дослідженнях сучасних педагогів розглядається в одному синонімічному ряду з поняттям «саморефлексія» (Н. Гуткіна, І. Бех, В. Зарецький, О. Новікова, С. Степанов та ін.). Проблему розвитку рефлексії у молодшому шкільному віці вивчали В. Давидов, І. Семенов, В. Слободчиков, С. Степанов, Г. Цукерман. Вчені розглядали рефлексію як усвідомлення молодшими школярами власних мисленневих дій під час вирішення завдань.

Ю. Гайдученко – лектор сучасного дистанційного курсу «Секрети ефективності рефлексії», на онлайн-платформі підвищення кваліфікації вчителів «EdEra», описав рефлексію, як один із рушіїв навчальної діяльності в початковій школі. Цю проблему він розглядав через призму введення рефлексії, як обов'язкового етапу кожного уроку.

У роботах О. Музики, І. Загурської, Н. Никончук описана важливість вміння рефлексувати для розвитку критичного мислення учнів початкових класів. Проте, на сьогодні недостатньо вивченим залишається питання розвитку рефлексії особистісних якостей у молодшому шкільному віці.

Мета статті полягає в узагальненні теоретичних позицій, щодо розуміння сутності рефлексії та представленні практичних стратегій організації рефлексивної діяльності молодших школярів.

Методи дослідження. У процесі дослідження було використано такі методи: аналіз наукової літератури з проблеми дослідження; вивчення та узагальнення педагогічного досвіду; спостереження; аналіз шляхів розвитку рефлексивної діяльності учнів початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Проблема розвитку рефлексії є однією з ключових у психології та педагогіці. Рефлексія – це процес самопізнання суб'єктом внутрішніх психічних актів і станів (Хуторський, 2001, с. 288).

Вивчення структури рефлексії, динаміки її розвитку представляє великий інтерес як у теоретичному, так і в практичному плані, оскільки дозволяє наблизитися до розуміння механізмів формування особистості.

У психології рефлексія досліджується в межах чотирьох аспектів: кооперативного, комунікативного, інтелектуального та особистісного. Відповідно до цього визначено і види рефлексії, такі як:

- кооперативна - забезпечує проектування спільної діяльності індивідів з урахуванням координації їх професійних позицій і групових ролей;
- комунікативна - об'єктом є уявлення про внутрішній світ іншої людини і причини її вчинків - рефлексія виступає механізмом пізнання іншої людини;

- собистісна - об'єктом є сама особа пізнання, її властивості та якості, поведінкові характеристики, система відносин з іншими людьми;
- інтелектуальна - проявляється в ході вирішення різного роду завдань, у здатності аналізувати різні способи рішення і знаходити найбільш раціональні.

Робота рефлексивного механізму має шість етапів і певну послідовність:

1. Рефлексивний висновок - здійснюється тоді, коли іншими засобами і способами неможливо пізнати іншу людину і самого себе.

2. Іntenціональність - спрямованість на об'єкт рефлексії, виокремлення її серед інших об'єктів.

3. Первинна категоризація - вибір первинних засобів, за допомогою яких здійснюється рефлексія.

4. Конструювання системи рефлексивних засобів - обрані первинні засоби об'єднуються в певну систему, що дає можливість більш цілеспрямовано і обгрунтовано провести рефлексивний аналіз.

5. Схематизація рефлексивного змісту - проводиться за рахунок використання різних знакових засобів (образів, символів, схем, мовних конструкцій).

6. Об'єктивізація рефлексивного опису - оцінка і обговорення отриманого результату, але, якщо результат незадовільний - процес рефлексії запускається знову.

Самовизначення та самопізнання є важливими чинниками становлення особистості. Усвідомленість взаємовідносин з оточуючими припускає аналіз, внутрішнє обговорення на підставі своїх дій, вчинків, тобто визначає рівень розвитку рефлексивних здібностей, які виявляють вже 5–6-річні діти і є одним з найважливіших психічних новоутворень в молодшому шкільному віці. Характеризуючи особливості мислення дитини в «першому шкільному віці», тобто молодшого школяра, Л. Виготський зазначав, що дитина ще недостатньо усвідомлює власні розумові операції і тому не може повною мірою оволодіти ними. Учень даного віку не здатний до внутрішнього нагляду, до інтроспекції.

Зі вступом до школи відбувається перехід дитини на стадію конкретних операцій. У соціальній взаємодії з іншими розвиток мислення дозволяє виділяти суттєві ознаки ситуацій та об'єднувати їх в групи для ефективного вироблення усталених форм поведінки. Саме в цей період у свідомості дитини формуються внутрішні смислові структури, зокрема

соціальні схеми дій. Прагнучи довести свою думку іншим, учень починає доводити її й самому собі, а отже – рефлексує.

Отже, молодший школяр тільки починає опановувати рефлексію, тобто виробляє здатність розглядати й оцінювати власні дії, уміння аналізувати зміст і процес своєї розумової діяльності.

У зв'язку з цим особливо важливо з'ясувати, як проявляється і функціонує рефлексія в навчальній діяльності молодшого школяра, яка роль рефлексивної діяльності у становленні його особистості.

Рефлексія в навчанні – мислиннево-діяльнісний або чуттєво-переживальний процес усвідомлення суб'єктом освіти своєї діяльності (Хуторський, 2001, с. 287).

Сучасна технологія навчання має забезпечити систематичне залучення учнів до процесів самовизначення, нормореалізації та нормотворчості і містити етап рефлексивного аналізу ними власної діяльності (Парфілова, 2010, с.12). Організація рефлексивної діяльності є важливою складовою уроку, в ході якого молодші школярі самостійно оцінюють успішність засвоєння матеріалу, власну результативність та усвідомлено діляться своїми емоціями з іншими. В цьому контексті, рефлексія – фаза уроку, протягом якої учні роблять огляд ідей, що були відкриті ними, значення яких вони усвідомили; запитують, інтерпретують, застосовують, сперечаються, змінюють та розширюють одержані знання (Телячук, Лесіна, 2007, с. 30).

Метою рефлексії стає можливість згадати, виявити й усвідомити основні компоненти діяльності – її зміст, тип, способи, проблеми, шляхи їх вирішення, отримані результати тощо.

Рефлексія передбачає зв'язок нового досвіду з вже одержаними знаннями учнів, посилює їх мотивацію, зацікавленість та результативність. Організація рефлексивної діяльності на уроці перетворює учнів зі «споживачів» на «творців» знань.

Основною функцією рефлексії є відстеження індивідуального прогресу і залучення інтелектуальних здібностей школярів до роздумів. Учні, які не мають досвіду роздумів, у яких не вироблено навички критичного аналізу власної навчальної діяльності, пропонують прості відповіді: «Мені сподобалося...», «Було важко...» тощо. Тому, щоб діти вміли застосовувати здобуті знання в нових ситуаціях і залишалися відкритими для постійного розвитку – рефлексія має стати їх постійним видом діяльності на уроці.

Для вчителя рефлексія має виняткове значення: з її допомогою можна оцінити, що зрозуміли і усвідомили учні, а над чим потрібно додатково попрацювати; які типи вправ їм подобаються найбільше, а які не викликають зацікавлення.

Рефлексивна діяльність – це не тільки самоаналіз та самопізнання. Вона включає такі процеси як розуміння і оцінка іншого. За допомогою рефлексивної діяльності досягається співвіднесення своєї самосвідомості, цінностей та думок з цінностями та думками інших людей, групи, суспільства, нарешті, із загальнолюдськими (Маралів, 2011, с. 172).

Здатність до рефлексивної діяльності формується й розвивається у школярів під час виконання дій контролю й оцінювання. Усвідомлення учнем значення і змісту власних дій стає можливим лише тоді, коли він вміє самостійно розказати про свою діяльність, детально пояснити, що і для чого він робить. Тому, навчаючи певної дії (математичної, граматичної та ін.), необхідно спрямовувати дитину не тільки до самостійного і правильного виконання дій, але й до розгорненого словесного пояснення всіх виконуваних операцій.

В якості опори для рефлексивної діяльності пропонуються орієнтовні мислєдіяльнісні алгоритми:

1. Установлення фактів (що сталося?):

- використовуйте відкриті запитання: як? чому? що?;
- висловлюйте почуття;
- наполягайте на описовому, а не на оцінювальному характері коментарів;

- говоріть про зроблене, а не про те, що могло бути зроблене.

2. Аналіз причин (чому це сталося?):

- запитуйте про причини: чому? як? хто?;
- заглиблюйтесь у відповіді;
- шукайте альтернативні теорії;
- підберіть інші приклади, де відбувалось щось подібне;
- наведіть думки незалежних експертів.

3. Планування дій (що нам робити далі?):

- скласти план подальших дій (Телячук, Лєсіна, 2007, с. 36).

В процесі виконання різних навчальних завдань, доречним буде запитати у школярів про те, що саме вони роблять, чому роблять саме так, а не інакше, чому їх дія правильна. Подібні запитання рекомендується ставити учням не тільки в тих випадках, коли вони припустилися помилки, а й постійно, привчаючи їх до детального пояснення й обґрунтування власних дій.

Можливе також використання ситуацій колективної розумової діяльності, коли аналіз розв'язання задачі молодші школярі проводять в парах, при цьому один з учнів виконує роль «контролера», що вимагає пояснити кожний крок розв'язання поставленої проблеми.

В умовах спеціально організованого розвивального середовища, основу якого складає виконання учнями повноцінної розгорненої навчальної діяльності, що веде до формування теоретичного мислення, навички рефлексивних дій будуть сформовані раніше, ніж в умовах традиційного навчання. Це, безумовно, створює сприятливі умови для психічного розвитку і використання розумового потенціалу молодших школярів (Міріманова, 2017, с. 203).

Важливим фактором, що впливає на ефективність рефлексивної діяльності в навчанні, є різноманітність її форм, відповідних віковим особливостям дітей молодшого шкільного віку.

За формою діяльності рефлексія ділиться на індивідуальну і групову.

Г. Ахметжанова, Т. Воробйова розуміють індивідуальну рефлексію, як процес виявлення цінності діяльності для самої особистості, а групову - як процес акцентування уваги члена групи на значенні його роботи в досягненні загальної мети. Для організації індивідуальної рефлексії автори пропонують використовувати спеціальний план, за яким проводять самоаналіз. Здійснювати рефлексію необхідно декілька разів, після чого підвести підсумки і узагальнити систему дій. Внаслідок такого узагальнення може з'явитися «скарбничка успішних дій» або пам'ятка.

За змістом рефлексивна діяльність молодших школярів може бути як усною, так і письмовою.

Г. Чорних детально описує обидві ці форми. Вчений зазначає, що метою усної рефлексії є представлення власної позиції оточуючим, співвіднесення її з думками інших людей. Така форма рефлексії допомагає пояснити деякі значущі проблеми і допомогти їх вирішити. Різновидами цієї форми є діалог, перехресна дискусія та дискусія «Спільний пошук». Письмова рефлексія дозволяє зафіксувати власне ставлення до діяльності на тривалий термін, а потім проаналізувати його трансформацію. Можливі такі різновиди письмової рефлексії: есе, «бортовий журнал», різні види щоденників, письмове інтерв'ю, різні варіанти портфоліо та віршовані форми.

Сучасна дослідниця О. Журибеда розглядає такі види рефлексії:

- ретроспективна (виявлення і відтворення схем, засобів, процесів, що мали місце в минулому) – тобто, осмислення;

- проспективна (виявлення і коректування схем і засобів можливої майбутньої діяльності) – тобто, проектування;
- інтроспективна (контроль, коригування або ускладнення розумових процесів у ході реалізації діяльності) – тобто, регулювання діяльності «тут і зараз».

Поряд з тим, помилковою є думка про те, що рефлексувати необхідно лише наприкінці уроку. Кожен вид рефлексії має свій час і місце на будь-якому етапі уроку. Залежно від функції рефлексію поділяють на такі види:

- настрою й емоційного стану;
- діяльності;
- змісту навчального матеріалу.

Для впровадження різних видів рефлексивної діяльності на уроці та досягнення при цьому бажаного результату, пропонується використовувати низку сучасних стратегій критичного мислення, що допомагають учням здійснювати самоаналіз та самовизначатися.

Нижче наведемо приклад таких стратегій для підвищення ефективності організації рефлексивної діяльності молодших школярів:

1. Навчальний дайвінг. Стратегія передбачає глибоке занурення у навчальну діяльність. Ця стратегія розроблена засновницею одного з найпопулярніших у світі порталів для навчання письма Ліз Браун. Вона створила для учнів спеціальний постер із запитаннями: що нижче знаходиться запитання – то глибша думка. Цей постер зберігають на видному місці у класній кімнаті і використовують у навчальній діяльності. Головною метою є спрямування молодших школярів до найглибшого рівня міркувань, поступово занурюючи їх у роздуми.

Кожен рівень занурення – це відповідь на запитання:

- Знання – що я виконував?
- Розуміння – наскільки важливим є те, що я виконав?
- Застосування – де я можу це знову використати?
- Аналіз – чи є закономірності або алгоритми у тому, що я виконував? Як це пов'язано з моїм успіхом або результатом?
- Оцінка – наскільки добре я виконав завдання? Що можна удосконалити?
- Синтез – як я можу використати новий досвід у майбутньому? Що я відкрив нового про себе, як учня?

2. Однохвилинне есе. Есе - це неформатний твір, в якому учні можуть писати про те, що їх цікавить. Такий учнівський твір можна певним чином структурувати:

- постановка питання або проблеми (тобто визначити предмет викладу);

- назва причин, що спонукали звернутися до цієї проблеми (недоліки, проблеми, досвід);

- теза, аргумент, ілюстрація проблеми (основні положення, підкріплені фактами, аргументами, досвідом);

- Я-позиції (власне місце в освітньому просторі);

- висновки (вирішення проблеми, пропозиції, рекомендації, побудова принципів, положення, шляхи вирішення і практична значущість).

Молодші школярі мають за одну хвилину записати свої найбільші відкриття або найважливіші питання поточного уроку. Така рефлексивна діяльність дозволяє учням поміркувати над процесом здобуття знань та удосконалити навички письма.

Доцільно використовувати такі запитання до школярів:

- Не підглядаючи у свої нотатки, напишіть, що сьогодні на уроці найбільше запам'яталося?

- Які цікаві питання сьогоднішньої теми залишилися для вас без відповіді?

- На вашу думку, яка найкорисніша ідея обговорювалася на сьогоднішньому уроці?

- Чи погоджуєтесь ви із цим твердженням? Чому?

- Що ви вважаєте основною метою сьогоднішнього уроку?

- Які зв'язки ви помітили між сьогоднішньою темою та іншими темами, які ми раніше опанували?

- Що з вивченого на уроці, на вашу думку, пов'язане з тим, що ви вивчали на інших предметах?

Перед початком роботи над однохвилинним есе можна застосувати вправу «Три – два – один», яка допоможе молодшим школярам краще опанувати механізм рефлексивної діяльності. Цифри в даному випадку вказують на кількість відповідей з кожного циклу. Можна запропонувати учням записати:

- 3 факти, які вони дізналися на уроці;

- 2 питання, які у них виникли під час уроку або їх зацікавили?

- 1 взаємозв'язок з реальним життям, який вони встановили.

Час на виконання цієї вправи вчитель визначає на власний розсуд.

3. «Time Out»(час вичерпано). Ще одним варіантом рефлексивної діяльності на різних етапах уроку є стратегія критичного мислення «Time Out!».

Під час уроку два-три рази робиться пауза для роздумів (записів) учнів над виконаними завданнями, що дозволяє закріпити здобуті знання.

Пропонуються наступні запитанням учням:

1. Що ти помітив/вивчив?
2. Які питання залишилися без відповіді?
3. Який взаємозв'язок з попереднім матеріалом ти зробив?

Модифікацією цього завдання може бути вправа «SMS», коли школярам пропонують написати sms-повідомлення (поділитися враженнями) другові про урок, що відбувся (не більше 15 слів).

Рис. 1. Мапа тіла

4. Мапа тіла. Методисти організації «Evaluation support Scotland» розробили інструмент для організації рефлексивної діяльності молодших школярів «Мапа тіла», який поєднав різні види рефлексії (рис.1). Після уроку учнів просять дати відповідь на чотири ключові запитання:

1. Що змусило задуматись?
2. Що хочеться взяти із собою?
3. До чого б не хотілося повернутися?
4. Що найбільше розважило?

5. Океан успіху. Графічним органайзером для структурування процесу рефлексії є «Океан успіху». За допомогою візуальних образів акули, айсберга, рятувального круга, маячка та човна вчитель запрошує учнів поміркувати над тим, як можна покращити свій результат та які кроки потрібно зробити для досягнення поставленої мети.

Школярі заповнюють шаблон, який містить різнотипові станції із запитаннями (табл.1):

Таблиця 1

Станції - запитання до рефлексії «Океан успіху»

Назва станції	Питання, на яке необхідно дати відповідь
«Акула»	Що заважає досягнути поставленої мети/цілі?
«Айсберг»	Опиши ситуацію, коли тобі було найскладніше.
«Рятувальний круг»	Назви усе, що може допомогти тобі отримати бажаний результат.
«Маяк»	Що може зробити учитель, щоб допомогти тобі?
«Човен»	Як тобі можуть допомогти однокласники/члени команди?

6. Скетч-рефлексія. Дана стратегія допоможе провести глибоку рефлексію діяльності та емоційного стану молодшого школяра. В основі скетч-рефлексії лежить візуалізація, тому вона поєднує письмо та малювання. Акцент робиться не на якості малюнку, а на його змісті. Необхідно попросити учнів зобразити свій уявний Instagram-канал, у якому вони познайомлять читачів із своїм досвідом в опануванні певної теми. На аркуші має бути розташований малюнок та допис, про те, що найбільше вразило школяра протягом теми.

7. Блоги-рефлексії. Під час реалізації представленої стратегії засобом передачі інформації є відео. Учням необхідно записати короткі відео, у яких дати відповідь на такі запитання:

- Яке завдання я виконував(ла) сьогодні?
- Наскільки успішно я виконав(ла) це завдання?
- Як виконання цього завдання може вплинути на мій успіх у майбутньому?
- Які перешкоди та труднощі виникали?
- Як я подолав(ла) ці труднощі?
- Наступного разу, я...
- Цей досвід допоміг мені більше дізнатися про...

Також вчитель може сформулювати власні запитання, відповідно до теми та мети уроку. За допомогою такої рефлексії, учні можуть вільно розповісти про свою роботу на уроці, показати свій результат та описати процес навчальної діяльності, що сприятиме розвитку творчих здібностей, вміння робити самоаналіз та мислити критично.

Кінцевим етапом рефлексивної діяльності є аналіз отриманих результатів учителем і практичні висновки на підставі цього аналізу:

- Пошук альтернативних дій та аргументація правильності вибору (відмови від вибору) в конкретній ситуації.
- Апробація нової дії. Співвіднесення ідеальної моделі й реальних дій, визначення причин їх збігів і розбіжностей, успіху або невдач.

Отже, роздуми над власним досвідом, посилюють його значення та покращують розуміння вивченого. Тож рефлексивна діяльність молодших школярів на уроці впливає на формування:

- вміння навчатися;
- навички писемного та усного мовлення;
- критичного мислення;
- навички планування;
- відповідальності.

Робота учнів з цілепокладання та рефлексії органічно включається в освітній процес початкової школи, робить його свідомим та продуктивним.

Висновки і перспективи дослідження. Таким чином, рефлексивна діяльність допомагає молодшим школярам коригувати цілі навчальної роботи і свій освітній шлях, формулювати одержувані результати. Крім того, проведення рефлексії дозволяє учням усвідомити свою індивідуальність, призначення і унікальність, які виявляються в процесі аналізу їх предметної діяльності та її продуктів. Рефлексія в методичній діяльності вчителя повинна зайняти почесне місце й бути системною складовою кожного уроку.

Подальших наукових розвідок потребує питання вивчення мети, змісту, методів і форм реалізації рефлексії на різних етапах уроку в початковій школі.

ЛІТЕРАТУРА

- Ахметжанова, Г.В., Воробйова, Т.Г. (2013). Технологія рефлексивної діяльності учнів в початковій школі. *Педагогіка та психологія: зб. наук. праць*. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 1(23). 37- 41. (Akhmetzhanova, H. V., Vorobyova, T. H. (2013). Technology of pupils' reflexive activity in primary school. *Pedagogy and psychology*, 1 (23), 37- 41).
- Маралів, В.Г. (2011). Досвід самопізнання. Харків: Ранок. (Maraliv, V. H. (2011). *Experience of self-knowledge*. Kharkiv: Ranok).
- Міріманова, М.С. (2017). Рефлексія як системний механізм розвитку. Київ: Смолоскип. (Mirimanova, M. S. (2017). *Reflection as a systemic mechanism of development*. Kyiv: Smoloskyp).
- Парфілова, С.Л. (2010). Сучасні підходи до навчально-пошукової діяльності учнів. *Педагогічні науки*, 8 (10). 189–196. (Parfilova, S. L. (2010). Modern approaches to educational and research activities of students. *Pedagogical sciences*, 8 (10), 189-196).
- Телячук, В.П., Лесіна, О.В. (2007). Інноваційні технології в початковій школі. Харків: Видавнича група «Основа». (Teliachuk, V. P., Lesina, O. V. (2007). *Innovative technologies in primary school*. Kharkiv: Osnova Publishing Group).
- Хуторской, А.В. (2001). Современная дидактика: ученик для вузов. СПб: Питер, 2001. (Khutorskoi, A. V. (2001). *Modern didactics*. SPb: Peter).

РЕЗЮМЕ

Парфілова Светлана, Керезора Катерина. Организация рефлексивной деятельности младших школьников с помощью стратегий критического мышления.

У статье раскрыта сущность, виды и функции рефлексии. Обосновано значение рефлексивной деятельности для развития умения учеников проводить самоанализ и объективно оценивать собственные знания. Рассмотрено ряд педагогических стратегий, которые способствуют глубокому осмыслению учебного материала и являются необходимым условием реализации рефлексивной деятельности в современной начальной школе. Методологическую основу составляют теории самоанализа и развития личности. Проведённая исследовательская работа показала, что рефлексивная деятельность позволяет формировать коммуникативную компетентность младших школьников,

развивает умение проводить самонаблюдение и самопознание, эффективно влияет на осмысление личностного роста учеников.

Ключевые слова: *рефлексивная деятельность, младшие школьники, самоанализ, самоопределение, критическое мышление, стратегия, развитие, личность.*

SUMMARY

Parfilova Svitlana, Kieriezora Kateryna. Organization of junior schoolchildren's reflexive activity with the use of critical thinking strategies.

The article reveals the essence, types and functions of reflection. The importance of reflexive activity for the development of pupils' ability to conduct self-analysis and objectively assess their own knowledge is substantiated. A number of pedagogical strategies that contribute to a deeper understanding of the learning material and are a necessary condition for the implementation of reflexive activities in modern primary school are considered. The methodological basis is the theory of self-analysis and personality development.

Modern learning technology should ensure the systematic involvement of junior schoolchildren in the processes of self-determination, norm-realization and rulemaking and contain a stage of reflexive analysis of their own activities. Organization of reflexive activities is an important part of the lesson, during which junior schoolchildren independently assess the success of learning the material, their own effectiveness and consciously share their emotions with others.

Reflection involves connection of new experiences with the already acquired knowledge, strengthens pupils' motivation, interest and effectiveness. The main function of reflection is to track individual progress and engage schoolchildren's intellectual abilities in reflection. An important factor influencing the effectiveness of reflexive activities in learning is the variety of its forms, corresponding to the age characteristics of children of the primary school age. Each type of reflection has its time and place at any stage of the lesson.

To implement different types of reflexive activities in the classroom and achieve the desired result, it is proposed to use a number of modern strategies for critical thinking: "Educational diving", "One-minute essay", "Time Out", "Body Map", "Ocean of Success", "Sketch Reflection".

The conducted research work has shown that reflexive activity allows to form communicative competence of junior schoolchildren, develops the ability to carry out self-observation and self-cognition, effectively influences the understanding of pupils' personal growth.

Reflection in the methodological activity of the teacher should take an honorable place and be a systemic component of each lesson.

Further research requires the study of the purpose, content, methods and forms of reflection at different stages of the lesson in primary school.

Key words: *reflexive activity, junior schoolchildren, self-analysis, self-determination, critical thinking, strategy, development, personality.*